împodobite cu pietre scumpe; al orfevreriei lucrate cu gust artistic și migală de argintari putneni; al sculpturii în piatră (lespezi tombale, stîlpi în consolă, brîie în torsadă ș.a.) și în lemn de chiparos; al ceramicii și picturii de icoane în stil bizantin în fresco ș.a.

Întreaga lucrare este scrisă într-un stil elevat care exprimă sentimentele de respect și admirație ale autorului pentru frumusețile artei vechi românești.

Monografia prof. dr. Gh. Moisescu rămâne în istoriografia română contemporană ca un model de lucrare științifică ce unește armonios exprimarea caldă evelatoare, cu documentarea îngrijită, care cucerește încrederea și interesul cititorilor. Scrisă și în limba germană, îmbogățită cu o ilustrație care documentează intuitiv și concret textul, ea are în plus meritul de a informa și pe străini despre valoarea artistică și culturală a „stilului moldovenesc" materializat în aspecte atît de variate de-a lungul evului mediu românesc.

DAN SIMONESCU

SARGEȚIA
ACTA MUSEI REGIONALIS DEVENSIS, IV—1966
Editura științifică, 1967

După ani de întrerupere, SARGEȚIA își reia apariția; credem că nu e loc mai potrivit pentru a saluta un asemenea eveniment decît în paginile acestei reviste, pentru că SARGEȚIA a fost și este rodul cercetărilor unui colectiv muzeal. Era firesc, și lucrul se putea aștepta mai devreme, ca istoria bogată în toate timpurile, a pămîntului hunedorean, și cercetările întinse și diverse — mergînd de la explorările arheologice pînă la studii de istorie contemporană — care-i sînt dedicate de cei din jurul Muzeului din Deva, să-și aibă o revistă proprie. Și nu se poate vorbi despre acest muzeu și despre revista sa fără a aduce — așa cum o face și acad. C. Daicoviciu în cuvîntul înainte la noul număr al SARGEȚIEI — un omagiu activității neobosite a dr. Octavian Floca, organizatorul și directorul, timp de cîteva decenii, al muzeului și inițiatorul revistei.

Deși încă din momentul apariției, în 1937, revista își propunea un profil larg de preocupări, dezideratul acesta se îndeplinește abia acum, cînd istoriei vechi, care în primele trei numere a avut preponderența sau chiar exclusivitatea, i se adaugă istoria și numismatica medievală, istoria modernă și contemporană, etnografia; remarcăm cu satisfacție că antichitatea continuă să ocupe un loc însemnat, la care obligă nu numai titlul și tradițiile revistei, dar și istoria ținutului. Cum spațiul nu îngăduie o discuție, fie chiar sumară a fiecărui articol în parte, prezentarea cuprinsului revistei e sugestivă pentru bogăția contribuțiilor acestui al IV-lea volum al SARGEȚIEI, împlinind totodată și un rost de informare: istoria veche: **N. Vlassa,** Douăsprezece figurine cu cap mobil de la Turdaș; **M. Rusu,** Depozitul de bronzuri de la Balșa; **O. Floca,** Statuile primitive antropomorfe de la Baia de Criș; **Tr. Bălan,** Tezaurul de monede dacice de la Bozeș (**r. Orăștie**); **M. Valea — L. Mărghitan,** Așezarea dacică de la Cîmpuri-Surduc; **R. Vulpe,** Capturarea surorii lui Decebal; **I. I. Russu,** Comorile regelui Decebal; istorie medievală: **Gh. Anghel,** Un tezaur de monede de argint din sec. XVI, descoperit la Lăpușnic (**r. Ilia**); **B. Basa,** Contribuții la cunoașterea situației și a frămîntărilor țărănești din comitatul Hunedoarei în preajma răscoalei țăranilor din anul 1784, de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan; istorie modernă și contemporană: **R. Schilling,** Despre unele aspecte ale producției fierului în Hunedoara în prima jumătate a sec. XIX (Pe marginea unui raport al administrației din anul 1827); **E. Enea,** Cîteva date privind lupta revoluționară a muncitorilor din regiunea Hunedoara (1914—1918); **M. Valea, C. Enea și Gh. I. Ioniță,** Contribuții la cunoașterea situației materiale și a frămîntărilor țărănimii hunedorene în timpul primului război mondial; **I. Frățilă,** Date privind situația maselor populare din fostul județ Hunedoara în perioada crizei economice din 1929—1933; **C. Clemente,** Din lirica Frontului Plugarilor; **Gh. I. Ioniță,** Încheierea acordului de la Țebea (1935), moment important în lupta P.C.R. pentru crearea Frontului Popular Antifascist; etnografie: **V. Butură,** Contribuții la studiul instalațiilor tehnice țărănești din regiunea Hunedoara; **N. Dunăre,** Portul popular din Țara Zarandului.

Revista apare în condiții grafice superioare seriei vechi, căreia îi păstrează însă, în linii mari, aspectul-format, punere în pagină, note finale; trecerea notelor în subsol ar fi fost preferabilă pentru o consultare mai comodă. Ilustrațiile, grafice sau fotografice sînt de bună calitate; articolele au rezumate franțuzești. Nu ar fi fost lipsită de utilitate o bibliografie a numerelor precedente și e de sperat ca numerele viitoare să cuprindă, pe lîngă contribuții, și acele rubrici care permit realizarea rosturilor multiple ale unei reviste: note, cronică, discuții, recenzii, eventual o rubrică despre viața muzeului (cercetări, săpături în curs, expoziții tematice etc.).

Împreună cu permanența revistei de la Apulum, cu apariția revistei în care scriem, a celei de la Sibiu, a substanțialelor Acta Musei Napocensis, alături de micile serii monografice scoase de mai multe muzee din țară, reapariția SARGEȚIEI se integrează într-o mișcare mai largă, specifică ultimilor ani, în care menirea și exigențele la care trebuie să răspundă muzeele sînt mari. Desigur că în anii ce vin, publicațiile muzeelor de istorie se vor înmulți și rolul lor va fi mare în dezvoltarea în genere a istoriei regionale, a cărei cauză nu e necesar să mai fie pledată aici. De asemenea, soarta SARGEȚIEI o merită și alte periodice cu tradiții bogate, nu totdeauna legate de muzee, dar care au adus însemnate servicii aceleeași istorii regionale și vieții culturale a respectivei provincii și al căror gol nu a fost întotdeauna și în întregime umplut: ne gîndim în primul rînd la Arta și Arheologia, Arheologia Olteniei, Analele Dobrogei.

AL. S. ȘTEFAN

NOTE DE VIZITATOR PRIN CÎTEVA MUZEE IUGOSLAVE

Străbătînd șoseaua ce leagă cele mai frumoase stațiuni de pe litoralul iugoslav al Adriaticei, călătorul întîlnește un peisaj luxuriant în care mîna omului a intervenit cu gust, întregind armonios intențiile generoase ale naturii. În orașele de pe litoral, stilul edilitar modern continuă grațios, artistic, liniile dominante, de rezistență, ale vechilor construcții.

Orașul Rijeka, așezat pe splendida coastă a Adriaticei, te întîmpină familiar, cu forfota caracteristică orașelor-porturi, primitoare cu toți oamenii lumii. Vechi clădiri, monumente istorice și artistice de valoare, fac casă bună cu linia modernă a noilor construcții și după ce vizitatorul atent deslușește armonioasa înlănțuire dintre trecut și prezent, în acest oraș a cărui istorie și viață sînt dintotdeuna legate de mare, va descoperi bucuros existența unui Muzeu al marinei, găzduit în fostul palat al guvernatorilor. Pomorski i Povijesni muzej u Rijeci, instituție muzeală spațioasă, bogată în mărturii deosebit de interesante, originală prin profilul său, îți dă posibilitatea să cunoști istoria orașului Rijeka și multiplele sale relații cu diferite țări ale lumii, de care este legat prin transporturile marine. Alături de costume iugoslave din partea locului, se găsesc colecții de arme din China, Japonia sau Indonezia, iar în cuprinzătoare colecții numismatice figurează monezi neobișnuite, aduse de marinari, din cursele lor. Și pentru că însăși clădirea care adăpostește muzeul este un monument istoric, la etajul I s-a realizat o impresionantă reconstituire a fastuosului interior din palatul guvernatorilor. Colecții de mobilier din secolele XVI—XIX aranjează somptuos cîteva camere: salonul alb al guvernatorului, baronul Bartol Zmajići,

https://biblioteca-digitala.ro

Clădirea Muzeului Național al Revoluției Croate (Zagreb).

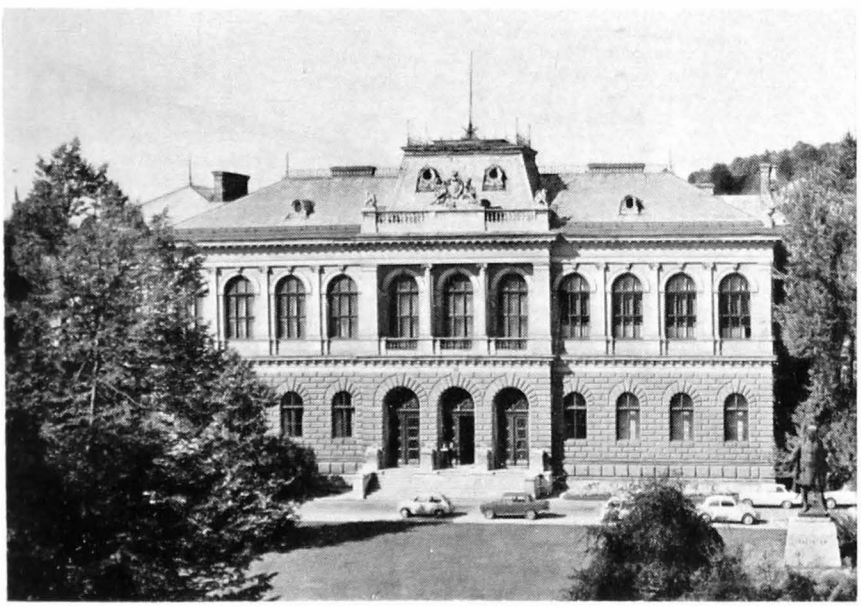

Clădirea Muzeului Național al Slovenei, Liubliana.

stăpînul Rijekăi între anii 1861—1867, dominat de două mari tablouri în ulei, portretele baronului și al soției acestuia; salonul roșu împodobit cu garnituri venețiene; aici, copleșitor este portretul adjutantului Giovanni de Adamich, Iginio Cavaliere Scarpa di ogni patrio incremento benemerito fautore n. 1794 dicese 1866; în camera municipală se află stema orașului, decorații ale timpului, statuete, oglinzi, canapele grele, mobilă masivă.

Etajul II este consacrat istoriei navigației și transportului maritim din Marea Adriatică cu exponate din vechi timpuri pînă în zilele noastre: amfore și statuete cu inscripții din epoca romană, cărți din evul mediu etc.

Muzeul, numit „al marinei", ilustrează în fapt, multiple aspecte ale vieții sociale și culturale a orașului.

Orașul Koper, așezat și el pe coasta Adriaticei, este de asemenea, deținătorul unui bogat muzeu de istorie: Pokrajinski Muzej Koper. Museo regionale di Capodistria. Istoria veche a regiunii este scrisă pe lespedele de piatră expuse la parter; săli cu mobilă de epocă, stampe și picturi reconstituie epoca medievală; în sălile de istorie contemporană numeroase documente evocă lupta de rezistență în timpul ocupației fasciste. În sălile de la etajul II, exponate ce oglindesc meșteșugul navigatiei, altele care reconstituie traiul locuitorilor (unde remarcăm un interior de bucătărie iliră) completează vasta panoramă a vieții oamenilor de pe aceste meleaguri. Istoricul Alberto Primozici de la Casa Studenților din localitate, relevîndu-ne intenția organizatorilor expoziției, ne vorbea de preocuparea de a ilustra cuprinzător lupta maselor împotriva ocupației fasciste, pentru cucerirea libertății și a drepturilor poporului sloven, căruia fasciștii îi interziseră pînă și limba maternă.

Arme, echipamente de partizani, hărți, fotografii, manifeste, ziare, demonstrează lupta tenace a istrienilor pentru libertate. Tradițiile de luptă pentru libertate sînt înfățișate prin documente cum ar fi Proclamația pentru independență dată către istrieni de Angelo Calafatti (prefect al orașului Istria), la începutul secolului XIX.

Obiectele de artă expuse aici oglindesc talentul și înclinația spre frumos a istrienilor: icoane pe lemn, dintre care remarcabilă este cea reprezentînd pe San Nazario, protector al Capodistriei, și sculpturi în lemn din secolul XVI.

O sală de cca 60 m² adăpostește mobilier din secolele XV—XIX, cu măiestrie sculptat de meșteri locali anonimi. O altă categorie de exponate — arghebuze navale din secolul XVII, hărți nautice, o hartă geografică a Istriei, din anul 1784, arme, machete de bărci și vapoare, instrumente marinărești oglindesc ocupația principală a localnicilor.

Părăsim coasta Adriaticei îndreptîndu-ne spre orașele din nordul Iugoslaviei, mai întîi spre Ljubljana. Aici sînt evidente grija și preocuparea instituțiilor de resort de a asigura vizitatorului numeroase posibilități de informare privind monumentele istorice și de artă din localitate. Vizităm Narodni Muzej, Muzeul Național al Sloveniei. Muzeul — un obiectiv cultural de mare prestigiu, situat într-o clădire spațioasă — se ocupă în special de istoria veche a Sloveniei, avînd trei secții importante: arheologie, istoria culturii și cabinetul numismatic. O mare bibliotecă, deservită de 5 salariați, cu circa o sută de mii de volume — considerată a doua bibliotecă mare a Sloveniei — specializată pe probleme de istorie, oferă cercetătorilor o informare operativă, fiind un accesoriu de mare valoare în munca de cercetare.

Cele 30 000 de piese arheologice și circa 20 000 obiecte privind istoria culturii trec prin rotație în sălile de expunere în cadrul unei tematici permanente, dar mereu înnoită cu cele mai proaspete achiziții. Cabinetul numismatic este considerat cel mai mare centru de specialitate din Slovenia.

Desigur că în cadrul unor note nu putem realiza o descriere amplă a unei instituții atît de mari, însă vom enumera cîteva

https://biblioteca-digitala.ro

exponate remarcabile prin frumusețea și importanța lor. În prima sală se găsesc mormîntul unei prințese ilire și un vas de bronz, ambele datate din secolul 6 î.e.n. Urmele vechilor colonii romane Emona (Ljubljana de astăzi), Nauportus (azi Vrhnika) datînd din prima perioadă a ocupației romane, sau urmele de la Celeia (Celje), sau Poetovio (Ptuj) mărturii importante ale unor civilizații ce au dăinuit în urmă cu secole pe aceste locuri. O altă sală, aproape în întregime dedicată arheologiei slave, aduce în prim plan o mulțime de podoabe tipice acestei culturi, precum și imaginea miniaturizată a unei mari necropole slave de la Ptuj. Ești îndreptat pentru completarea acestor imagini spre orășelul stațiune Bled, un vechi centru al culturii slave, unde, în incinta unui castel, se află o expoziție de arheologie.

★

La Zagreb ne-am bucurat de amabilitatea cunoscutului arheolog, profesorul Aleksander Stipcevici, care a făcut oficii de gazdă prin Muzeul de arheologie, cel de artă, prin Muzeul Național al revoluției. Ne-am oprit asupra ultimului dintre acestea pentru originalitatea construcției clădirii, pentru însemnătatea și rolul lui în educarea tinerei generații.

Muzei narodne revolucije. O clădire rotundă, sprijinită pe 36 de stîlpi puternici, cioplită în piatră, cu uși mari, blindate; o arhitectură care exprimă forță, rezistență, energie. Interiorul este impresionant, iar organizatorii muzeului au știut să pună în mod corespunzător în valoare această clădire, realizînd unul din muzeele cele mai vizitate. Fiecare exponat este interesant în sine, iar forma de expunere realizînd o unitate este totuși diversă adaptîndu-se caracteristicilor exponatului. Un ax care trece prin cele trei paliere ale clădirii are pe el în toate limbile pămîntului scrise pe două părți, lozinca „Proletari din toate țările, uniți-vă!" care, revenind mereu ca un leit-motiv al expoziției, îți creează atmosfera sub semnul căreia se găsesc toate exponatele, căci tema este revoluția iar înfăptuitorii ei, sutele de mii de partizani eroi care sub conducerea comuniștilor iugoslavi, aveau să înscrie pagini de glorie în istoria contemporană a popoarelor iugoslave. Lupta împotriva ocupanților hitleriști avea să aducă în rîndurile luptătorilor oameni din diferite profesii, religii, naționalități dar toți animați de aceeași dorință de a-și vedea patria eliberată. Anul 1941. La început luptătorii aveau arme primitive. În vitrină sau pe niște stative scunde sînt expuse puști de lemn, pistoale vechi, arcane, ciomege cu bucăți de coasă în vîrf, seceri etc. Apoi materiale din care se pregătea muniția, arme adecvate, truse medicale, mărturii ale unei organizări excepționale, al cărei scop era nimicirea dușmanului fascist. În timp ce parcurgem cu privirea diferite documente ale vremii, unele tipărite, altele trase la șapirograf, altele copiate de mînă, ajungem în fața unor stative pe care sînt expuse arme moderne. Hărți, planuri de luptă, fotografii, ștampile, legitimații, permise vorbesc despre aceeași luptă tenace a partizanilor. Presa a avut un rol însemnat în mobilizarea oamenilor. Originale ale ziarelor ce apăreau în perioada anilor 1941—1945, ca de exemplu: Slobodna Dalmacjia, numărul din 2 martie 1943, Omladinski Borac, Narodni Vojnik, Glas Korduna — dactilografiat, Vjesnik — tipărit și dactilografiat, Naprijed — organ Komunističke Partije Hrvatske, Zena u Borbi, Istranka, Glas Istre — șapirografiat etc. Expoziția se termină, cu o fotocopie mărită mult, după o fotografie ce înfățișează „Primul miting după eliberare al poporului croat", în 1945, la Elacici.

Muzeul este dotat cu o sală de comunicări, una de film iar în rotonda de la etajul II, un spațiu destul de mare este rezervat unor expoziții temporare, axate pe tematica muzeului, care să aducă, prin schimburi cu alte unități, materiale originale ce nu se găsesc în arhiva muzeului din Zagreb. În vara anului 1967, aici a fost găzduită expoziția: Alte documente despe operațiile militare ale Armatei de Eliberare. Tot aici sînt și unele fotocopii de la Muzeul din Split. O hartă a operațiunilor din 20 martie — 9 mai 1945 este edificatoare pentru contribuția Iugoslaviei la înfrîngerea fascismului. Tabele cu date statistice, completează aceste imagini. Facsimile ale ziarelor: Udarnik, Naše Borbe, Idemo na prijed, din 10 decembrie 1944 etc. Această expoziție se încheie cu textul discursului adresat de către mareșalul Tito popoarelor Iugoslaviei, la terminarea luptelor pentru eliberarea țării.

★

De la Zagreb, îndreptîndu-ne spre Belgrad, avem să întîlnim în drumul nostru, pe malul stîng al Savei, orășelul Sremska Mitrovița, cunoscut încă din vechime, sub numele de Sirmium, care și astăzi păstrează numeroase vestigii ale trecutului său. Și orașul a trecut în decursul veacurilor prin numeroase transformări, schimbîndu-și de multe ori înfățișarea și numele. Peste populația autohtonă avea să vină începînd cu anul 34 î.e.n. stăpînirea romană. Sub dinastia Flavius avea să ia denumirea de Colonia Flavia Sirmiensium. În 297, în vremea lui Dioclețian se va numi Sirmium. În 583 orașul avea să cadă pradă focului, astfel pierind cele mai importante edificii ale culturii vechi. După venirea Ungurilor în Cîmpia Panonică, regiunea Srem a fost teatrul unor lupte îndelungate, iar după înfrîngerea turcilor în Angora (1402) despoții sîrbi, începînd cu Ștefan Lazarevici, aveau să fie deținătorii pămînturilor și ai puterii; orașul devine centru comercial și meșteșugăresc important în perioada de prosperitate a burgheziei, iar în anii socialismului Sremska Mitrovița se dezvoltă ca oraș industrial cu un aspect modern datorită noilor construcții, dintre care se remarcă un complex hotelier deosebit de elegant. Printre instituțiile de cultură ale orașului, Muzeul Srem, de importanță regională, ocupă un loc însemnat pentru bogatele sale colecții de arheologie și Lapidariumul din cadrul lui. La acestea adăugăm descoperirea în localitate a unor monumente ale antichității, precum și monumente mai noi, de artă religioasă, în special biserica ortodoxă din centrul orașului, construcție a secolului XVII, împodobită cu picturi de mîna măiastră a lui Theodor Crăciun. De asemenea un loc aparte în noua arhitectură a orașului este ocupat de cimitirul memorial al luptătorilor antifasciști cu interesantele siluete de monumente funerare în metal și piatră, executate cu sobrietate și măreție în stilul artei moderne.

★

Însemnările de mai sus nu urmăresc decît să enumere cîteva rezultate ale unor strădanii nobile, puse în slujba valorificării istoriei și tradițiilor popoarelor iugoslave.

G. MAKSUTOVICI

VIZITÎND MONUMENTELE CRACOVIEI

Nu demult am avut prilejul de a vizita strălucitele monumente și muzee ale Cracoviei, vechea și splendida capitală a statului polonez și reședință a regilor Poloniei. În istoria culturii poloneze și universale Cracovia și-a înscris între altele numele prin vestita Academie Cracoviană — înființată de regele Cazimir cel Mare în anul 1364 — prima mare școală poloneză de învățămînt superior și una din cele mai vechi universități din Europa. Aci și-a făcut studiile în anii 1491—1492 marele învățat Nicolae Copernic din Torun, autorul celebrului tratat De revolutionibus orbium celestium, operă genială care a deschis o nouă eră în istoria gîndirii universale.

Mărturie a acestui strălucit trecut al școlii astronomice poloneze o constituie Muzeul Universității Iagelone unde se află vestita colecție de instrumente astronomice, unice în lume, datînd din secolele XV—XVI.

https://biblioteca-digitala.ro